

Değerlendirme / Publication Review

ÖZBEKÇE ÖĞRENİYORUZ (O'ZBEKCHA O'RGANAMIZ)

Tuğba YILMAZ*

Prof. Dr. Juliboy Eltazarov, Doç. Dr. Kenan Koç ve Öğr. Gör. İkhtiyor Yokubov tarafından hazırlanan *Özbekçe Öğreniyoruz (O'zbekcha O'rganamiz)* adlı eser, Özbekistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 30. yıl dönümüne ithafen Temmuz 2021'de yayımlanmıştır.

Eserde, Özbekistan'ın Ankara Büyükelçisi Alişer Azamhocayev'in "Kirish So'zi" olarak yazdığı değerlendirme yazısında; Özbekçenin Karluk grubu Türk lehçeleri arasında yer aldığına, bir zamanlar bütün Türk dünyası için ortak edebî dil vasfı taşıyan Çağataycanın devamı olduğuna ve günümüzde yaklaşık 50 mil-

yon konuşurunun bulunduğu dikkat çekilmiştir. 21 Ekim 1989'da alınan bir kararla Özbekçenin *devlet dili* olarak kullanıldığı ve bu tarihin Özbekistan'da "Özbek Dili Bayramı" ilan edilip her yıl kutlandığı belirtilmiştir. Ayrıca son yıllarda alınan Bakanlar Kurulu kararıyla "2020-2030 yılları arasında Özbek dilini geliştirme ve dil siyasetini olgunlaştırma konsepti" kapsamında Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın tensipleriyle yeni arayışlara ve atılımlara devam edileceği de vurgulanmıştır.

Geliş Tarihi/ Date Applied: 12.11.2021

Kabul Tarihi/ Date Accepted: 30.06.2022

Makalenin Künyesi: Makalenin Künyesi: Yılmaz, T. (2022). "Özbekçe Öğreniyoruz (O'zbekcha O'rganamiz)". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 54, 241-244

DOI: 10.24155/tdk.2022.214

Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, tugbakaratugyilmaz@gmail.com. Ankara/Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-2715-1461

Eserin ön söz kısmında ise Prof. Dr. Juliboy Eltazarov ve Doç. Dr. Ke-nan Koç'un görüşleri yer almaktadır. Burada Özbekistan'ın köklü tarihine, bağımsızlık sonrası 30 yıllık kazanımlarına, zengin kültürel değerlerine ve ülkenin jeostratejik önemine atıflarda bulunulmuştur. Yazarlar, kitabın ya-zılış amacını şöyle ifade etmektedir:

“Gelinen noktada elde edilen bilgi birikiminden faydalanılarak lehçe öğ-retimine önem verilmesi, bu konuyla ilgili modern dil öğretiminde kulla-nılan yöntemler ışığında hazırlanan kaynaklarla lehçe öğretimi akade-mik ortamların dışında geniş halk kitleleri arasında da yapılabilmelidir. İşte bu düşünceyle hazırlanmış eser Özbekçe öğretmeyi amaçlamaktadır. Konu, resim vb. unsurlarla da arka planda Özbek kültürü tanıtılmak istenmiştir.” (Eltazarov, Koç ve Yokubov, 2021: 12).

Ön sözün ardından sözleri Abdulla Aripov'a, bestesi Mutal Burhanov'a ait olan Özbekistan'ın millî marşı yer almaktadır. Akabinde Özbekistan Cumhuriyeti'nin bayrağı, devlet arması, siyasi haritası, kullandığı Kiril ve Latin harfli alfabeler gösterilmiş ve Özbekistan hakkında kısa bir genel bilgi verilmiştir. Bunun yanı sıra Özbeklerin tarih boyunca kullandığı alfa-beler, Özbekçenin Türk lehçeleri arasındaki yeri ve nerelerde konuşulduğu hakkında kısa bir bilgi sunulmuştur.

Eser, toplamda 20 üniteden oluşmaktadır. Daha ilk sayfada okurunu zengin içerikli Özbekçe bir metinle karşılayan eserde, görsel materyaller sıklıkla kullanılmış, her bölümün sonunda öğretici diyaloglar ve alıştırmalara yer verilmiştir. Temel ders kitabı niteliğinde olmakla beraber büyük bir kültür aktarımının yapılması da eseri sıra dışı kılmaktadır.

Her ünite Özbekçe dil bilgisi kuralları örnek kelime ve cümleler üzerinden titizlikle işlenmiş; Özbek kültürünü yansıtan millî yemeklerin, giyim tarzlarının, bayramların ve tarihî şahsiyetlerin yer aldığı millî bilinci besleyen metinler tercih edilmiştir. Bu bağlamda Ebu Ali İbn-i Sina, Ebu Reyhan Bîrûnî Ebu Nasr Fârâbî, Ahmet el-Fergânî, Emir Timur, Zahiriddin Muhammed Babür'ün hayatının anlatıldığı okuma parçaları öğretici olmanın yanında pek çok görsel malzemeyle desteklenmiş ve okurun zihni canlı tutulmuştur. Dolayısıyla aktarılan bilgiler pedagojik açıdan görsel hafıza üzerine inşa edilmiştir.

Bunun yanı sıra okuma parçalarında Özbekistan'ın coğrafi özelliklerine, Semerkant şehrinin güzelliğine, Özbek masallarına değinilmiş, Çolpan gibi önemli yazarlardan bahsedilmiştir. Geniş okur kitlesinin ihtiyacına cevap verebilecek nitelikte hazırlanması ve temel düzeyde gramer kuralları ile konuşma kalıplarının aynı potada harmanlanıp tanıtıcı metinlerle sunulması eser için ayırt edici bir yeniliktir. Bu yönüyle eser, gramer kitabının ötesinde Özbekistan'ı ve Özbek kültürünü yakından tanıtacak bir konuşma

kılavuzu vasfına sahip ve hatta kültür atlasına giriş mahiyetindedir. Nitekim “Özbekçe Öğreniyoruz” şeklinde genel adlandırma yoluna gidilmesinin bir nedeni de zengin muhteva dolayısıylaadır.

Genel olarak her ünite de bir konu ve bir gramer bilgisi etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda ilk ünite de konu farklı yaş grupları arasında “selamlaşma” ile başlamakta ve ilgili konuşma kalıpları, alıştırmalar bulunmaktadır. Burada Özbekçedeki ünlü ve ünsüzlerin yanı sıra sesler, görsel kelimelerden de faydalanılarak tablo şeklinde hazırlanmıştır.

İkinci ünite de “Tanışma” ile ilgili diyaloglar ve Türki Cumhuriyetleri’nin bayrakları vardır. Yine bu kısımda “Heceler” konusu örneklerle işlenmiştir. Üçüncü bölümde ise Ebu Ali İbn-i Sina hakkında metin verilmiştir. Konuya ilişkin test ve alıştırmalar hazırlanmıştır. Gramer bilgisi olarak şahıs zamirleri ve bununla ilgili diyaloglar bulunur.

Dördüncü bölümde “Ailem” adlı kısa bir okuma parçası, Özbekçe *akraba isimlerinin* Türkçe karşılıkları ve *iyelik ekleri* işlenmiştir. Beşinci ünite de “Benim Memleketim” adlı metnin akabinde Özbek Türkçesindeki *hâl ekleri* anlatılmakta ve konuyla ilgili pek çok alıştırma yer almaktadır.

Altıncı bölümde ise mesleklerle ilgili okuma parçaları, konuya ilişkin test ve alıştırmalar verilmiştir. Gramer bilgisi olarak kelime türlerine değinilmiş; *kelime yapısı, ekler, ad, sıfat, fiil yapısı* örneklerle anlatılmıştır. Bunun yanında *isimden isim, isimden sıfat, isimden fiil, fiilden fiil, fiilden isim, sıfattan fiil yapan ekler* örnek kelime ve alıştırmalarla pekiştirilmiştir.

Yedinci ünite de “Evde” başlıklı metninde *aile üyeleri* tanıtılmıştır. Burada gramer açısından *zamirler* konusu ele alınarak alıştırmalar üzerinden işlenmiştir. Sekizinci ünite de, Özbekçede “Günler” konusu örnek cümleler üzerinden anlatılmıştır. “Talebenin Bir Haftası” başlıklı metin üzerinden ise *aylar, mevsimler* açıklanmış ve gramatik açıdan *zarflar* ele alınmıştır.

Dokuzuncu ünite de “Renkler” ve “Özbek Atlası” okuma parçası konu olarak seçilmiş ve *sıfatlar* işlenmiştir. Onuncu ünite de yer verilen metinde Semerkant şehri anlatılmıştır. Gramer konusu olarak Özbek Türkçesindeki *kişi ekleri* örneklerle pekiştirilmiştir.

On birinci ünite de “Sayılar” konusu ve “Fiil Zamanları” başlığı altında Özbekçedeki *zaman ekleri* örnek, diyalog ve alıştırmalarla anlatılmıştır. On ikinci ünite de ise Özbekçede *hava durumu ile ilgili terimler* hedef konu olarak belirlenmiş ve *ekan yardımcı fiili* örneklerle tanıklanmıştır.

On üçüncü bölümde “Saat Kaç” başlığı altında saatle ilgili kullanılan ifadeler aktarılmıştır. Gramer bilgisi olarak *fiil kiplerinde emir ve gereklilik kipi* konuları örnek cümle ve alıştırmalarla anlatılmıştır. On dördüncü ünite de “Organlar” konusu resim ve okuma parçaları üzerinden işlenmiştir.

Gramer bilgisi olarak da *şart kipi ve yeterlilik fiili* konuları karşılıklı konuşma ve örnek cümleler üzerinden ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. On beşinci ünite “Bayramlar” adlı metinde bayram âdetleri, Özbekistan’da her yıl kutlanan dinî ve resmî bayramlar tanıtılmış, devamında ise doğru-yanlış, soru-cevap alıştırmaları verilmiştir. Gramer bilgisi olarak “Fiil Çatısı” başlığı altında *ettirgen fiiller* örnekler ve alıştırmalarla anlatılmıştır.

On altıncı kısımda Özbekistan’ın millî yemekleri tanıtılmış ve “Özbek Pilavı” metin üzerinden anlatılarak alıştırma ve testlere yer verilmiştir. “Yeni Kelimeler” başlığı altında tablo hazırlanarak Özbekçede kullanılan pek çok kelime gösterilmiştir. Bu bölümde gramer bilgisi olarak *sıfat-fiiller* konusu işlenmiştir. On yedinci ünite “Sağlık” konusyla ilgili bir okuma parçası verilmiş ve alıştırmalarla ilgili terminoloji pekiştirilmiştir. Gramer bilgisi olarak *zarf-fiiller* konusu işlenmiştir.

On sekizinci ünite “Dağa Seyahat” adlı metinde Özbeklerin tatil zamanlarında yaptığı etkinlikler anlatılmıştır. Gramer bilgisi olarak *işteş fiil* konusyla ilgili alıştırmalar hazırlanmıştır. On dokuzuncu ünite “Özbek Millî Güreşi”nin tanıtıldığı okuma parçasına ve yeni kelimeler tablosunda Özbekçede yaygın kullanılan sözcüklere yer verilmiştir. “Çolpan’ın Hayatı ve Sanatı” adlı okuma parçası konu olarak seçilmiştir. Burada gramer bilgisi olarak *edatlar* konusu işlenmiş ve örneklerle gösterilmiştir.

Yirminci ünite ise temel konu “Kıyafetler” başlığı ile belirlenmiş, Özbeklerin millî giyimlerine ve kıyafet terimlerine değinilmiştir. Burada *cümle bilgisi*, hedef gramer konusu olarak belirlenmiş ve Zahiriddin Muhammed Babür’ün hayatının anlatıldığı okuma parçası üzerinden konu pekiştirilmiştir. Eseri farklı kılan bir özellik de okurun motivasyonunu yüksek tutmak ve takip mekanizmasını sağlamak amacıyla metinde kullanılan sözcüklerin, eser sonunda sözlük olarak verilmesidir.

Sonuç olarak *Özbekçe Öğreniyoruz (O'zbekcha O'rganamiz)* adlı çalışmanın, muhtevastındaki güncel ve özgün verilerle Özbekçeye ilgi duyan öğrenciler başta olmak üzere hemen her araştırmacıya doyurucu ve dikkate değer bir katkı sunacağı ve başvuru kaynağı olacağı açıktır. Türkoloji’ye kazandırılan bu eser vesileyle Prof. Dr. Juliboy Eltazarov, Doç. Dr. Kenan Koç ve Öğr. Gör. Ikhtiyor Yokubov’a teşekkür ederiz.